

95522

Bursa'da Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü - 2

297.7 BUR.D	Tas. No:
95522	Dem. No:
Türkiye İslamî Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	

BURSA KÜLTÜR SANAT VE TURİZM VAKFI YAYINLARI
BURSA KİTAPLIĞI: 12

Bursa' da Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü - 2

ISBN
975-7003-11-4

Birinci Basım
Kasım 2003

Yayına Hazırlayan
Nahit Kayabaşı

Kapak
Salih Çokova

Baskı
Graphis Matbaa
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Sitesi
1. Cadde No: 139, Bağcılar-İstanbul
Tel: (0.212) 629 06 07

Açık hava Tiyatrosu Yanı, Kültürpark-Bursa
Tel: (0.224) 234 49 12 (3 hat)
Faks: (0.224) 234 49 11
E-posta: bkstv@bkstv.org

BURSA KAHİRE ARASINDA SÛFÎ SEYAHATI

Dr. Hasan Basri ÖCALAN*

İslam medeniyetinin oluşumunda ve yayılmasında şehirlerin önemli rolü vardır. Medine (şehir anlamına gelen bir kelimedir)'de kurulan bir medeniyet olmasından da İslam medeniyetinin bir şehir medeniyeti olduğu belirtilir. Tarih içinde bazı şehirlerin bu anlamda İslam medeniyetine önemli katkılarda bulunduğunu söylemek mümkündür. Öncelikle Medine ve Mekke, daha sonra Şam, Kahire, Basra, Bağdat, Buhara; Selçuklular devrinde ise Konya ve Kayseri, Osmanlılar döneminden itibaren de Bursa ve İstanbul... Aslında bu listeyi artırmak mümkündür. Ancak amacımız bu listeyi sıralamak yerine, bu şehirler arasındaki kültür alış-verişine vurgu yapmak ve özellikle de Kahire-Bursa eksenini tasavvuf açısından değerlendirmektir.

Mısır havzası İslam öncesi dönemde olduğu gibi; İslam döneminde de ilim, kültür ve medeniyet merkezi olmaya devam etmiştir. Özellikle burada kurulan medreseler ve zaviyelerde dini ilimlerin ciddi anlamda öğretilmesi, bölgeye yoğun şekilde talebe ve ilim adamının gelmesini sağlamıştır.

Kahire tasavvuf tarihi açısından da İslam dünyası için önemli bir şehirdir. Birçok sûfî tarih içinde burada yetişmiş ve İslam dünyasına buradan tasavvuf düşüncesine katkıda bulunmuştur¹.

Orhan Gazi tarafından fethedilen Bursa, fetihten sonra başkent olunca buraya da belli derecede ilim adamı ve sûfî akını olmuştur. Bunlar o dönem için İslam dünyasının büyük merkezlerinden Bursa'ya gelmişlerdir. Bağdat, Buhara, Mekke, Medine ve Kahire... gibi. Bursa'ya diğer şehirlerden gelip yerleşen ve tasavvuf kültürünü yayan sûfîlerle ilgili bazı çalışmalar da yapılmıştır².

Şimdi Kahire-Bursa arasında seyahat eden bazı dervişlerden ve bunların tasavvuf düşüncesine katkılarından bahsedilebilir.

Ahmed Gülşenî

Tasavvuf tarihi ve Kahire denildiğinde akla gelen oluşumlardan birisi de Gülşeniyye Tarikatıdır. Gülşeniyye'nin kurucusu İbrahim Gülşenî Anadolu'dan buraya hicret etmiş ve dergâhını bu şehirde kurmuştur³. Adı geçen tarikatın önemli simalarından birisi de Şeyh Ahmed Gülşenî'dir.

*Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Bursa'da doğan Şeyh Ahmed tahsilini tamamlamak için Mısır'a gitmiş. Medrese ilimleriyle meşgul olurken Edirneli Muhyi-i Gülşenî'nin oğlu Hasan Efendi vasıtasıyla Gülşeniyye Tarikatı'na intisap etmiştir. Seyr u sülûkunu tamamladıktan sonra 1060/1650 yılında anne-babasını ziyaret etmek üzere Bursa'ya gelmiş ve bir daha geri dönmemiştir. Ahmed Efendi, bir taraftan Karaçelebizade Abdülaziz tarafından Ulucami yanında yaptırılan sıbyan mektebinde öğretmenlik yaparken, diğer taraftan da Ali Mest Edhemî Zaviyesi'nin yönetimini üstlenmiştir.

Yazdığı şiirlerde "Rindî" mahlâsını kullanan Şeyh Ahmed Efendi 1089/1670 tarihinde vefat etmiş ve adı geçen zaviyenin haziresine defnedilmiştir⁴.

Şeyh Ahmed Efendi, Gülşeniyye Tarikatı'nın önemli eserlerinden birisi olan ve tarikatın âdâb ve erkâm ile ilgili *Şîve-i Tarikat-ı Gülşeniye* adlı eserini Bursa'da yazmıştır. Adı geçen eser Tahsin Yazıcı tarafından neşredilmiştir. Şeyh Efendi'nin İbrahim Gülşenî'nin Menâkıbı ile ilgili bir eserinden de bahsedilmektedir⁵.

Mısrılı Niyazî

Kendisi Mısır'lı olmamakla beraber, bir dönem burâda ilim tahsili ve tasavvufî eğitim almasından dolayı Mısrî diye anılan ve Bursa'da dergâhını kuran sûfilerden birisi de Niyazî-i Mısrî'dir.

Hayatı ve eserleri hakkında müstakil çalışmalar yapılan Mısrî⁶, 1026/1618 tarihinde Malatya'da dünyaya gelmiş⁷, ilk tasavvuf eğitimi Nakşî olan babası Soğancızade Şeyh Ali Çelebi'den almış; 1048/1638 tarihinde, önce Diyarbakır'a oradan da Mardin'e gitmiştir⁸. Buralarda yaklaşık iki yıl kaldıktan sonra 1640 yılında 23 yaşında iken Mısır'a giden Niyazî-i Mısrî bir taraftan Ezher Camii'nde derslere devam ederken diğer taraftan da Şeyhuniyye Dergâhı'nda⁹ bir Kadirî şeyhinden seyr u sülûkünü tamamlamıştır¹⁰. Bu dergâh Memlûklular devrinde Emir Şeyhû tarafından yaptırılmış olup, Emir Şeyhû Hânkâhı ve Şeyhuniyye Hânkâhı olarak bilinmektedir. 1998 yılındaki ziyaretimiz esnasında dergâhın restore edildiğini görmüştük.

Mısrî, *Mevâidu'l-İrfan* adlı eserinin on üçüncü sofrasında bu seyahatlerle ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:

"Sefer etmem icabetti. Nihayet bin kırk sekiz yılında, ki Bağdat bu yılda fethedilmişti, ilim talebi kasdıyla Diyarbakır'e sefer ettim. Ama asıl maksadım tarikat ilmi idi. Orada bir yıl kaldım, sonra Mardin'e gittim. Orada da bir sene kaldım. Diyarbakır ve Mardin'de mantık ve kelâm okudum. Oradan Mısır'a gittim. Mısır'da Şeyhuniyye Medresesi'nde Kadiriyyeden bir şeyh

buldum. Ona beyat ettim ve Camii'l-Ezher'de de derse başladım. Camii'l-Ezher'de okuyor ve o tekkede de yatıyordum. Ciddi çalışıyor, her ikisini de muntazaman yürütüyordum. Bir gün şeyhim bana dedi ki: 'zahir ilim talebinden tamamen vazgeçmedikçe tarikat ilmi sana açılmaz.'¹¹

Ancak ilim tahsilini bırakmak kendisine zor gelen Niyazî-i Mısırî şeyhinden izin alarak yola çıkmış, Arabistan ve Anadolu'yu dolaştıktan sonra 1056/1646 tarihinde İstanbul'a gelmiştir¹².

İstanbul'da bir müddet kalan Mısırî, bu zaman zarfında Yedikule civarında bulunan Hacı Evhadüddin ve Kasımpaşa'daki Uşşakî Dergâhı'nda ikamet etmiş¹³ ve aynı sene içinde Bursa'ya gelmiştir.

Bursa'da bazen Ulucami'nin yanındaki medresede, bazen de Veled-i Enbiya Camii kayyımı Sabbağ Ali Dede'nin evinde kalmıştır¹⁴. Hayatını böyle devam ettirirken gördüğü bir rüya üzerine tekrar yola çıkan Mısırî, 1057/1647 tarihinde Uşak'a giderek, orada "Şeyhim, göz bebeğim, kalbimin devası" dediği Şeyh Ümmî Sinan'la (öl. 1067/1658) buluşmuş ve kendisine intisap etmiştir. Bir süre Uşak'ta kaldıktan sonra şeyhiyle beraber Elmalı'ya gitmiştir. Yaklaşık dokuz yıl şeyhine hizmet eden Mısırî'ye 1066/1657 yılında icazet verilmiştir¹⁵.

Bir süre uşak, Çal Kütahya arasında seyahat eden Mısırî, meşhur "zıkr ü deverân" yasağının gündeme gelmesinden dolayı Kütahya'da büyük sıkıntılarla karşılaşmıştır¹⁶.

Niyazî-i Mısırî daha önce gelip, kısa bir süre kaldığı Bursa'ya 1072/1662'de tekrar gelir ve yine Ali Dede'nin evine yerleşmiştir¹⁷. Bir müddet Ulucami yanındaki medresede, Şehreküstü Mahallesi'nde bulunan Pars Bey Zaviyesi'nde ve Şeker Hoca Camii'nde halkı irşat ile meşgul olmuştur¹⁸. Fakat her geçen gün cemaatin artması sebebiyle Şeker Hoca Camii küçük gelmeye başlamıştır.

Mısırî'nin müritlerinden Abdal Çelebi (öl. 1090/1679)¹⁹ isimli bir hayırsever, kendisinden izin alarak bir dergâh inşasına başlamıştır. Dergâh; daha önce Mısırî için Şeker Hoca Camii yanında yapılan halvethanenin bitişiğindeki boş arsada –ki burası Ulucami'nin kible tarafında ve şu anda Ulucami Postanesi'nin olduğu yerdir– 1080/1770 tarihinde bitirilmiş²⁰ ve bir cuma günü açılışı yapılmıştır.

Söz konusu dergâh; tevhidhane, Mısırî için halvethane, derviş odaları ve bir mektepten oluşmaktaydı²¹.

Dergâhın inşası sırasında Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa, inşaata harcanmak için 3000 altın göndermiştir. Ancak Mısırî, "Bunlar beni para ile aldatamazlar" diyerek gelen yardımı kabul etmemiştir²². Fakat tavassut eden

Hüseyin Çelebi'nin ısrarları üzerine söz konusu parayı almış; bu parayla İnebey Mahallesi'nde bir arsa satın almış ve üzerine bir medrese, kütüphane, birkaç oda ve bir de su havuzu yapmak üzere harcamıştır²³.

Mısır, 1083/1672 tarihinde Köprülü Fazıl Ahmed Paşa'nın emriyle Rodos'a sürgün edilir, yanına refakatçi olarak da Azbî Çavuş verilir. Mısır'nın bu ilk sürgün hayatı dokuz ay sürmüştür²⁴.

Sürgün hayatının bitmesinden sonra Rodos'tan tekrar Bursa'ya dönen Niyazî-i Mısırî bu defa Bursa kadısı olan Ak Mahmud Efendi'nin şikâyeti üzerine 1088/1677 tarihinde Limni adasına sürgün edilmiştir. Bu seferki sürgün hayatı yaklaşık 15 yıl kadar sürmüştür. Sürgün hayatının ikinci yılında affedildiği hâlde, Mısırî'nin kendi isteği ile burada ikamet etmek istediği ancak gelen emir üzerine Bursa'ya dönmek zorunda kaldığı anlatılmaktadır²⁵.

II. Ahmed döneminde Avusturya seferine müridleriyle birlikte katılmak isteyen Mısırî'ye izin verilmediği gibi dönemin sadrazamı Bozoklu Mustafa Paşa'nın telkinleriyle tekrar Limni'ye sürgün edilmiştir²⁶.

Bu son sürgün döneminde 78 yaşında iken, Limni'de vefat emiş (1105/1694) ve adı geçen adaya defnedilmiştir²⁷.

İsmail Belîğ vefatına şu tarihi düşürmüştür²⁸:

*Kutb-ı âlem Hazret-i Mısırî Efendi menzilin
Tekyegâh-ı arsa-i me'vâda ihrâz eyledi
Düşdi çâr etrafa mâtem didiler târihini
Rûh-ı Mısırî mahfel-i âliye pervâz eyledi*

Mısırî'nin bir defa Rodos'a iki defa da Limni'ye sürgün edilmesinin altında birtakım sebepler yatmaktadır. Bu sebeplerin başında Mısırî'nin tasavvufu ilgilili görüşleri, özellikle vahdet-i vücudu savunması, aşırı bulunmuştur. Bir başka sebep de, dönemin siyasî iktidarının tasavvuf aleyhine almış olduğu kararların Mısırî tarafından eleştirilmesidir²⁹.

Çileli ve sürgün ile dolu bir ömür geçiren, fikirleri kendisinden sonra da tartışılan Niyazî-i Mısırî'nin en önemli eserleri Türkçe *Divan* ve Arapça *Mevâidu'l-İrfân*'dır³⁰.

Nakşibendî Açıkbaş Mahmud Efendi

Adı Seyyid Şeyh Mahmud Efendi b. Seyyid Ahi Mahmud b. Seyyid Mehmed b. Seyyid Mehmed'dir. Diyarbakır'da doğan Mahmud Efendi, Urmiye Şeyhi olarak bilinen ve 1639'da IV. Murad'ın emriyle idam edilen Şeyh Mahmud'un yeğenidir. Bu idam olayından sonra Diyarbakır'ı terk eden Mahmud Efendi, dönemin ilim merkezlerden başta Kahire ve Bağdat

olmak üzere birçok yer dolaşmış, buradaki âlimlerden ders okumuştur³¹. Daha sonra Bursa'ya gelerek bazen Daye Hatun Camii'nde, bazen de Uluca-mi'de vaaz etmeye başlamıştır³².

Mahmud Efendi ile Enarcioğlu adlı kişi arasında miras meselesinden dolayı anlaşmazlık meydana gelmiş ve şikâyet üzerine İstanbul'a çağırılmıştır. Dönemin sadrazamı Köprülü Mehmed Paşa'nın huzuruna çıkarılan Mahmud Efendi bazı görüşlerinden dolayı bir müddet hapsedilmiştir³³.

Mahmud Efendi ile ilgili başka bir şikâyet konusu ise, hakkındaki bazı ithamlarla ilgilidir. Konuyla ilgili olarak *Bursa Şer'iyye Sicilleri*'nde geçen bir belgedeki olay kısaca şöyledir:

Bursa'da bulunan 30 kadar âlim birlikte imzaladıkları bir dilekçe ile şeyhi şikâyet etmektedirler. Bu dilekçeye göre Mahmud Efendi; şeyhlik taslamakta, bilgisiz insanları etrafına toplamakta, kutup olduğunu iddia ederek halkı kandırmakta, fakirleri ve zayıfları dövmekte, insanlara ve âlimlere yakışsız sözler söylemektedir. Muhtemelen aynı sene içerisinde gelen cevapta; Açıkbaş Seyyid Mahmud'un gayr-ı meşru işler yaptığı, ehl-i namus kimselere küfrettiği, aynı şahsın daha önce darüşşifada tedavi gördüğü ve halkın bu kişinin şerrinden kurtarılması gerektiği emredilmektedir³⁴. Bu şikâyet üzerine Mahmud Efendi ikamet ettiği mahalleden sürgün edilmiştir³⁵.

1077/1666 tarihinde vefat eden Açıkbaş Mahmud Efendi, Daye Hatun Camii haziresine defnedilmiştir³⁶. Vefatına kendisini sevenlerden birisinin düşürdüğü tarih şöyledir:

*Şeyh Mahmûd mefhar-i meczûbân
Necl-i pâk Hazret-i Sultân-ı dîn
Eyleyub 'azm-i bekâ-yı câvidân
Kodı 'uşşâkı firâk içre hazîn
Gûş idüb naklin didim târîhini
Rahmetin kıla ziyâde ol Mu'în (1077)*

Türkçe, Farsça ve Arapça şiir yazar Şeyh Mahmud Efendi, şiirlerinde "Resmî" ve "Âcizî" mahlâsını kullanmıştır. Tasavvufa dair *Risâle-i Nakşibendiyye*, tecvidle ilgili Türkçe *Güzide* adlı bir eseri ile Seyyid Mehmed Hemedânî'nin *Evrâd-ı Fethiyye*³⁷ adlı eserinin tercüme ve şerhi vardır³⁸. Ayrıca Emir Sultan'ın evrad ve silsilesini anlatan *Risale-i Nurbahşiyye*³⁹ adlı bir eserden de bahsedilmektedir⁴⁰.

Ahmed Gazzî

Kudüs yakınlarında bulunan Gazze'de dünyaya gelen Ahmed Gazzî, ilim

tahsiline doğduğu yerde başlamıştır. Oldukça varlıklı bir aileye mensup olmasına rağmen, kendisi ilim yolunu tercih etmiş ve ilk tahsilini babasından almıştır.

Henüz 12 yaşındayken Kahire'ye giderek Ezher Camii'nde bulunan ilim halkalarına dahil olmuş, dönemin meşhur âlimlerinden Şeyh Ahmed Beşişî'den (öl. 1096/1685) dersler almıştır. Mısır'da yaklaşık otuz yıl kalan Ahmed Gazzî ilim tahsilini yedi yılda tamamlayarak talebe yetiştirmeye başlamıştır⁴¹.

Mısır'daki tahsil hayatını tamamlayan Gazzî, hocası Ahmed Beşişî'nin işaretiyle Rumeli'ne görevlendirilmiştir. Bir gemiyle İstanbul'a gitmek üzere yola çıkan Ahmed Gazzî'ye, bu yolculuk esnasında, bindiği geminin batma tehlikesi atlatması sırasında bir şahıs kendisine, "korkmamasını ve bu tehlikeden kurtulacağını, kendisiyle Bursa'da görüşmek istediğini" söylemiştir.

1086/1675 tarihinde İstanbul'a ulaşan Ahmed Gazzî bu arada Edirne'ye gidip, orada bulunan dönemin meşayihü ile görüşmüştür. Edirne'de bir müddet kalan Gazzî tekrar İstanbul'a dönmüş ve 1677 tarihinde Bursa'ya gelmiştir⁴².

Bursa'ya geldikten sonra diğer şehirlerde yaptığı gibi dergâhları gezerek, burada bulunan şeyhlerle görüşmüştür. Bu ziyaret esnasında özellikle Üçkozlar şeyhi Şeyh Muhyiddin Bursevî (öl. 1090/1679) ile uzun sohbetlerde bulunmuş ve tavsiyelerini almıştır. Ancak onun esas aradığı kimse gemide kendisine seslenen sesin sahibidir.

Ahmed Gazzî, Bursa'da bulunduğu sıralarda önce Ulucami, daha sonra Molla Fenarî Medresesi ve Orhan Medresesi'nde dersler vermiştir. Bu arada Limni'de sürgünde bulunan Niyazî-i Mısırî (öl. 1105/1694) hakkında olumlu-olumsuz birçok sözler duymuştur.

Limni'deki sürgün hayatı sona eren Mısırî, 1103/1691 tarihinde Bursa'ya geldiğinde, Ahmed Gazzî hakkında olumsuz şeyler duyduğu bu kimseyi merak etmiştir. Ulucami'de derslere başlayan Mısırî'nin etrafında toplanan derişlerin zikir sesleri kendisini cezbeder ve Gazi kendisini görmeye gider. "Gel bizi Bursa'da bul" diyen sesin sahibini böylece bulmuştur. Ahmed Gazzî bu tarihten itibaren Mısırî'ye intisap etmiş ve şeyhi tarafından "erbaîn" çıkarmak üzere çilehaneye konulmuştur. Seyr ü sülûkunu tamamlayarak 1104/1693 tarihinin Ramazan ayında Ulucami'de kendisine hilâfet verilmiştir⁴³.

Yaklaşık bir yıl süreyle Mısırî Dergâhı'nda postnişinlik görevini yürüten Ahmed Gazzî; bir müddet hizmetlerine Duhter-i Şerif Mescidi'nde devam etmiş, mescidin dar gelmesiyle yeni bir yer aramaya başlamıştır. Aynı ma-

hale civarında bulunan bir bahçe satın alınarak dergâh inşasına başlanmıştır⁴⁴. Çok kısa sürede inşası biten dergâhın ilk postnişini Ahmed Gazzî, vefat edinceye kadar hizmetlerine burada devam etmiştir.

1108/1696 tarihinde tamamlanan dergâhta şeyh olan Ahmed Gazzî'nin bu hizmeti yaklaşık kırk yıl sürmüştür. Son yıllarını inziva ile geçiren Şeyh Ahmed, 1150/1738 tarihinde vefat ederek dergâhın haziresine defnedilmiştir⁴⁵. Süleyman Çelebi Lisesi önündeki Ahmed Sokağı O'ndan yâdigâr olarak kalmıştır.

Ahmed Gazzî'nin Mısır'da bulunduğu zaman birçok eser kalem aldığı, Bursa'ya gelirken onları Mısır'da bıraktığı belirtilmektedir⁴⁶.

Mehmed Şerafeddin Efendi

Bursa'daki Celvetî dergâhlardan Eyüb Efendi dergâhı şeyhi olan Mehmed Şerafeddin Efendi de (öl. 1146/1733), 1145 senesinde hanımı ve oğlu Fahreddin Efendi ile beraber hacca gitmek için gittikleri İstanbul'dan deniz yoluyla Mısır'a uğramıştır. Mısır'da dönemin valisi Fazıl Mehmed Paşa tarafından saraya davet edilmiş ve yanındakilerle birlikte kendisine ziyafet sunulmuştur. Bu sefer esnasında Mısır'da bulunan dönemim meşayihü ile görüşmüş ve kendileri ile sohbet etmiştir⁴⁷.

Şeyhi Rifat Efendi

Başçı İbrahim Dergâhı'nın şeyhi Salih Efendi'nin oğlu olup, babasının vefatından sonra (1242/1826) aynı dergâha şeyh olmuştur. Bu dönemde Hidiv İsmail Paşa Bursa'ya ziyarete gelmiş ve şeyhin fazilet ve kemalâtını duyduğunda kendisini, Bademli'de bulunan köşke davet etmiş ve kendisine hayli hürmet göstermiştir. İsmail Paşa Mısır'a giderken, Şeyh Efendi'yi de beraberinde götürmüş, Şeyh efendi bir müddet Mısır'da ikamet ettikten sonra, Hac vazifesini yerine getirerek tekrar Bursa'ya dönmüştür. 1286/1869 tarihinde Bursa'da vefat etmiştir⁴⁸.

Şeyh Seyyid Ali b. Meymun el-Mağribî

Bu topraklara uğrayıp, tasavvuf neşvesini iz olarak bırakanlardan birisi de Şeyh Mağribî'dir. Mısır ve Hicaz'ı dolaştıktan sonra Bursa'ya gelmiş ve Abdülmümin Dergâhı'nın kurucusu şeyhi olan Abdülmü'min Efendi kendisine intisap etmiş ve ondan tasavvufî eğitim almıştır. Şeyh Mağribî 917/1511 tarihinde Şam'da vefat etmiştir⁴⁹.

Karabaş Dergâhı Şeyhi Mustafa Nazif Efendi

Erzurum'da 1300/1883 tarihinde dünyaya gelen Mustafa Nazif, burada

ilk derslerini aldıktan sonra 14 yaşında ilim tahsili için İstanbul'a gelmiş, Musullu Hafız Osman Efendi'den kıraat ve musiki dersleri, Çarşambalı Ahmed Efendi'den de tasavvufî eğitim almıştır. Bir ara Mısır'a gitmiş ve dönüştü Bursa'ya gelerek, Karabaş Dergâhı'nda (Bu dergâh Osmangazi Belediyesi tarafından restore edilmektedir) vekâleten görev yapmıştır. Ancak hakkında bazı şikâyetlerin olması neticesinde görevden ayrılmış ve İstanbul'da 1932 yılında vefat etmiştir⁵⁰.

Bursa'dan Kahire'ye Hicret Eden Bir Şeyh: İbn Arab

Kahire'de bulunan Şeyhuniyye Dergâhı'nda bir müddet bulunan Ahmed b. İbrahim b. Muhammed b. Abdullah el-Yemeni er-Rumî el-Bursevî aslen Yemenlidir. Babası buradan Rum diyarına göç etmiş ve yerleşmiş, İbn Arab burada dünyaya gelmiş, Bursa'da yetişmiş, genç yaşında Kahire'ye gelerek, adı geçen dergâha yerleşmiştir. 30 yıl burada kalmıştır. Birçok kerameti olduğu kaynaklarda geçmektedir. 830 yılının Rebiülevvel (1427 Ocak) ayında vefat etmiş ve o dönemde Kahire'de bulunan Bedreddin el-Ayni cenaze namazını kıldırmıştır.⁵¹

Dipnotlar

- 1 "Kahire", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. XXIV, Tevfik et-Tavil, *et-Tasavvuf fi-Mısır İbbâne'l-Asrî'l-Osmanî*, İskenderiyye 1946; Asum Muhammed Razak, *Hânkâvâtı's-Süfîyye fi-Mısır*, Kahire 1997, I-II.
- 2 Mustafa Kara, "Bağdat, Buhara, Bursa Üçgeni", *Yedi İklim*, (Temmuz 1993), Sayı: 40, s. 68-71; Hasan Basri Öcalan, "Balkanlar'dan Bursa'ya Seyahat", *Balkanlar'daki Türk Kültürü'nün Dünü-Bugünü-Yarını Uluslar arası Sempozyum Bildiri Kitabı*, Yay. Haz. Hasan Basri Öcalan, Bursa 2002, s. 105-116.
- 3 Geniş bilgi için bk. Himmet Konur, *İbrâhîm Gülşenî Hayatı, Eserleri, Tarikatı*, İstanbul 2000.
- 4 İsmail Belig, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân*, Hüdavendigâr Matbaası, 1302, s. 153-154; Mehmed Fahreddin, *Gülzar-ı İrfân*, İstanbul Millet Ktp., Ali Emirî, nu. 1089, 175a; Bakırcı Mehmed Raşid, *Zübdetü'l-Vekayi der Belde-i Celile-i Burusa*, Fatih Millet Ktp., Ali Emirî, Tarih, nu. 89, 440-441; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1333 I, 97; Mehmed Şemseddin, *Bursa Dergâhları Yâdigâr-ı Şemsî I-II*, haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Bursa 1997, s. 439; Kara, Mustafa, "Gülşeniye ve Güldeste", *UÜ. İ.F.D.*, S. 7, cilt: 7, Yıl: 7, (1998)., s. 42.
- 5 Bursalı Mehmed Tahir, *OM I*, 98; Muhyî-i Gülşenî, *Menâkıb-ı İbrâhîm-i Gülşenî*, haz. Tahsin

Yazıcı, Ankara 1982, s. LXVI.

- 6 Bu çalışmalardan bazıları şunlardır: Gölpınarlı, Abdülbaki, "Niyâzî-i Mısrî" *İÜ Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Mecmuası*, Sayı: VII, (1972), s. 183-226; Kara, Mustafa, *Niyazi-i Mısrî*, Ankara 1994; Erdoğan, Kenan, *Niyazî-i Mısrî Divanı*, Ankara 1998; Aşkar, Mustafa, *Niyâzî-i Mısrî ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara 1998.
- 7 İbrahim Rakım, *Vakıat-ı Hazret-i Mısrî*, BEEK, Genel Kit., nu. 772, 2a. Geniş bilgi için bk. Beki, Kâmil, *İbrahim Rakım Efendi ve Vâkâat-ı Mısrî*, ÜÜ. Sos. Bil. Ens., basılmamış yüksek lisans tezi, Bursa 1997.
- 8 İbrahim Rakım, *Vakıat*, 3b; Mustafa Lütfi, *Tuhfetü'l-Asrî fi Menakibi'l-Mısrî*, Bursa 1309, s. 6; İsmail Belîğ, *Güldeste*, s. 189; s. 6; Aşkar, *Niyazî-i Mısrî*, s. 66.
- 9 Bk. Asım Muhammed Razak, *Hânkâvâtü's-Sûfiyye fi-Mısır*, Kahire 1997, I. 315.
- 10 Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı Şemsî*'de bu şeyhin adının Şeyh İbrahim Efendi olduğunu yazmaktadır. s. 519.
- 11 Niyâzî-i Mısrî, *Mevâidu'l-İrfan*, çev. Süleyman Ateş, İst. trs., s. 48.
- 12 İbrahim Rakım, *Vakıat*, 6a, Mustafa Lütfi, *Tuhfetü'l-Asrî*, s. 10; Gölpınarlı, *agm.*, s. 183, Erdoğan, *Niyazî-i Mısrî Divânı.*, s. LX; Aşkar, *Niyazî-i Mısrî*, s. 72.
- 13 Mustafa Lütfi, *Tuhfetü'l-Asrî*, s.10.
- 14 Mustafa Lütfi, *Tuhfetü'l-Asrî*, s. 10; Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliya-i Ebrâr*, Süleymaniye Ktp., Yazma Başlıklar, nu. 2309, V, 76.
- 15 İbrahim Rakım, *Vakıat*, 11a; Mustafa Lütfi, *Tuhfetü'l-Asrî*, s. 18.
- 16 İbrahim Rakım, *Vakıat*, 12b.
- 17 İbrahim Rakım, *Vakıat*, 13b; Süleyman Halis, *Vefeyatname*, 6b; Mustafa Lütfi, *Tuhfetü'l-Asrî*, s.15; İsmail Belîğ, *Güldeste*, s. 189; Mehmed Şemseddin, *Gülzar-ı Mısrî*, Mustafa Kara özel kütüphanesi, s. 414.
- 18 İbrahim Rakım, *Vakıat*, 14a.
- 19 Abdal Çelebi ile ilgili bk. İsmail Belîğ, *Güldeste*, s. 189; Süleyman Halis, *Vefeyatname*, Mustafa Kara özel kütüphanesindeki fotokopi nüsha, 108a. Bu kişi, kendi adıyla anılan ve hâlâ ayakta olan Abdal Çelebi Köprüsü'nü de aynı tarihte yaptırmıştır. Bk. Mehmed Şemseddin, *Gülzar-ı Mısrî*, s. 422; Baykal, Kâzım, *Bursa ve Anıtları*, İstanbul 1982, s. 24.
- 20 İbrahim Rakım, *Vakıat*, 17a; İsmail Belîğ, *Güldeste*, s. 189; Mehmed Fahreddin, *Gülzar-ı İrfan*, 137a; Mutafa Lütfi, *Tuhfetü'l-Asrî*, s.40; Mehmed Şemseddin, *Gülzar-ı Mısrî*, 421; a. mlf., *Yadigâr*, s. 520.
- 21 İbrahim Rakım, *Vakıat*, 17a; Süleyman Halis, *Vefeyatname*, 107b-108a.
- 22 İbrahim Rakım, *Vakıat*, 17b; Mehmed Şemseddin, *Gülzar-ı Mısrî*, s. 423.
- 23 İbrahim Rakım, *age.*, 18a; Mehmed Şemseddin, *age.*, s. 423.
- 24 İbrahim Rakım, *Vâkıât*, 25a; Mustafa Lütfi, *Tuhfetü'l-Asrî*, s. 54; Mehmed Şemseddin, *Gülzar-ı Mısrî*, s. 426; İsmail Belîğ, *Güldeste*, s. 190; Kara, *Niyâzî-i Mısrî*, s. 13; Aşkar, *Niyâzî-i Mısrî*, s. 117; Erdoğan, *Niyâzî-i Mısrî Divânı*, s. LXXII.
- 25 İbrahim Rakım, *Vakıat*, 26a; Mustafa Lütfi, *Tufetü'l-Asrî*, s. 72; Mehmed Şemseddin, *Gülzar-ı Mısrî*, s. 429; a. mlf., *Yâdigâr-ı Şemsî*, s. 520; Aşkar, *Niyâzî-i Mısrî*, s. 122; Erdoğan, *Niyâzî-i Mısrî*, s. LXXIX.
- 26 Süleyman Halis, *Vefeyatname*, 8a; Mehmed Şemseddin, *Gülzâr-ı Mısrî*, s. 435, Gölpınarlı, *agm.*, s. 185; Kara, *Niyâzî-i Mısrî*, s. 14; Aşkar, *Niyâzî-i Mısrî*, s. 132; Erdoğan, *Niyâzî-i Mısrî Divânı*, s. LXXXII.
- 27 İbrahim Rakım, *Vakıat*, 28a; Mustafa Lütfi, *Tufetü'l-Asrî*, s. 93; İsmail Belîğ, *Güldeste*, s. 192; Bakırcı Mehmed Raşid; *Zübdetü'l-Vekayi*, s. 484; Hüseyin Vassaf, *Sefine V*, 94, Mehmed Şemseddin, *Gülzar-ı Mısrî*, s.435; Aşkar, *Niyâzî-i Mısrî*, s. 135; Erdoğan, *Niyâzî-i Mısrî Divânı*, s. XC.
- 28 İsmail Belîğ, *Güldeste*, s. 191.

- 29 Kara, *Niyâzi-i Mısrî*, s. 13.
- 30 Eserleri ile ilgili geniş bilgi için bk. Aşkar, *Niyazî-i Mısrî*, s. 149-176; Erdoğan, *Niyâzi-i Mısrî Divânı*, s. CXLVIII-CLXVIII; Kara, *Niyazî-i Mısrî*, s. 21-26; Niyazî-i Mısrî, *Mevâidu'l-İrfân*, s. 13-15.
- 31 Bruinessen, M. Van, "The Naqshbandi Order In 17th-Century Kurdistan", *Naqshbandist*, ed.: Marc Gabriveau, Alexandra Popovic et Thierry Zarcone, İstanbul-Paris 1990, s. 352.
- 32 İsmail Belîğ, *Güldeste*, s. 154; Mehmed Fahreddin, *Gülzar-ı İrfan*, 113a; Bakırcı Mehmed Raşid, *Zübdetü'l-Vekayi*, s. 411; Mehmed Tahir, *OM. I*, 14; Yılmaz, Hasan Kâmil, "Açıkbaş Mahmud", *DİA I*, 332.
- 33 İsmail Belîğ, *Güldeste*, s. 155.
- 34 Kepecioğlu, Kâmil, *Bursa Küttüğü*, Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, Genel Kit., nu. 4520, III, 182, 189; Kara, *Mustafa Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, Bursa 1990 I, 72.
- 35 *Bursa Şerhiye Sicilleri*, Ankara milli Kütüphane, B 130, 87a, 96b.
- 36 İsmail Belîğ, *Güldeste*, s. 154; Mehmed Fahreddin, *Gülzar-ı İrfan*, 113a-b; Bakırcı Mehmed Raşid, *Zübdetü'l-Vekayi*, s. 411; Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr*, s. 561; Damar, Abdullah, *Bursa'da Nakşibendiye Kültürü ve Ahmed İlâhî Tekkesi*, UÜ. Sos. Bil. Ens., basılmamış yüksek lisans tezi, Bursa 1993, s. 34.
- 37 İstanbul Belediyesi, Osman Ergin Yazmalar, nu. 669.
- 38 Yılmaz, "Açıkbaş Mahmud", *DİA I*, 332.
- 39 Süleymaniye Ktp., H. Hayri-Abdullah Ef., Böl., nu. 146.
- 40 Bursalı Mehmed Tahir, *OM. I*, 14. Mehmed Şemseddin, bu eserlerin kendisinden sonra ikinci postnişin olan Ahi Mahmud'un eserleri olduğunu yazmaktadır. *Age*, s. 564.
- 41 Gazzizade Abdullatif, *Menakıb-ı Gazzî*, BEEK, Orhan Kit. nu. 1042, 3a; Süleyman Halis, *Vefeyatname*, 3a; Eşrefzade Şeyh Ahmed Ziyaeddin, *Gülzar-ı Süheha ve Vefeyat-ı Urefa*, BEEK, Orhan Kit., nu. 1018/2, 104a; Mehmed Şemseddin, *Gülzar-ı Mısrî*, Mustafa Kara Özel Kit. s. 121; a. mlf., *Yâdigâr-ı Şemsî*, s. 201; Tekeli, Hamdi, *Ahmed Gazzî ve Tasavvufî Görüşleri*, UÜ. Sos. Bil. Ens., basılmamış yüksek lisans tezi, Bursa 1991, s. 21.
- 42 Süleyman Halis, *Vefeyatname*, 3b.
- 43 Gazzizade Abdullatif, *Menakıb-ı Gazzî*, 7b; Süleyman Halis, *Vefeyatnâme*, 5b; Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr*, s. 202; Tekeli, *Ahmed Gazzî'nin Hayatı ve Tasavvufî Görüşleri*, s. 28.
- 44 Gazzizade Abdullatif, *Menakıb-ı Gazzî*, 9b; a. mlf., *Hulasatü'l-Vefeyat*, BEEK, Orhan Kit. nu. 1016, 19a; Süleyman Halis, *Vefeyatname*, 8b; Hasan Taib Efendi, *Hatra Yahut Mir'ât-ı Bursa*, Bursa Hüdavendigâr Vilayeti Matbaası, 1323, s. 33; Mehmed Şemseddin, *Gülzar-ı Mısrî*, s. 127; a. mlf., *Yâdigâr*, s. 203; Kepecioğlu, *BK I*, 57; *IV*, 26.
- 45 Gazzizade Abdullatif, *Menakıb-ı Gazzî*, 41a; a. mlf., *Hulasatü'l-Vefeyat*, 19a; Eşrefzade Ahmed Ziyaeddin, *Gülzar-ı Suleha*, 106a; Süleyman Halis, *Vefeyatname*, 9a; Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliya-i Ebrâr*, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar; nu. 2305-2309; V, 123-124; Bakırcı Raşid Mehmed, *Zübdetü'l-Vekayi*, s. 617; Mehmed Fahreddin, *Gülzar-ı İrfan*, 122b; Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr*, s. 205.
- 46 Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr*, s. 209.
- 47 Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı Şemsî*, s. 131.
- 48 Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr*, s. 288.
- 49 Baldırzade, *Ravza*, 54a; Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr*, s. 441. Tarikat silsilesi için bk. Hüsameddin Bursevî, *Mühimmatü'l-Mü'minin*, TSMK, Bağdat, nu. 189, 308b.
- 50 Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr*, s. 460.
- 51 Asum Muhammed Rızık, *Hânkâvât es-Süfiyye fî-Mısır*, Kahire 1997, c. I, s. 336.